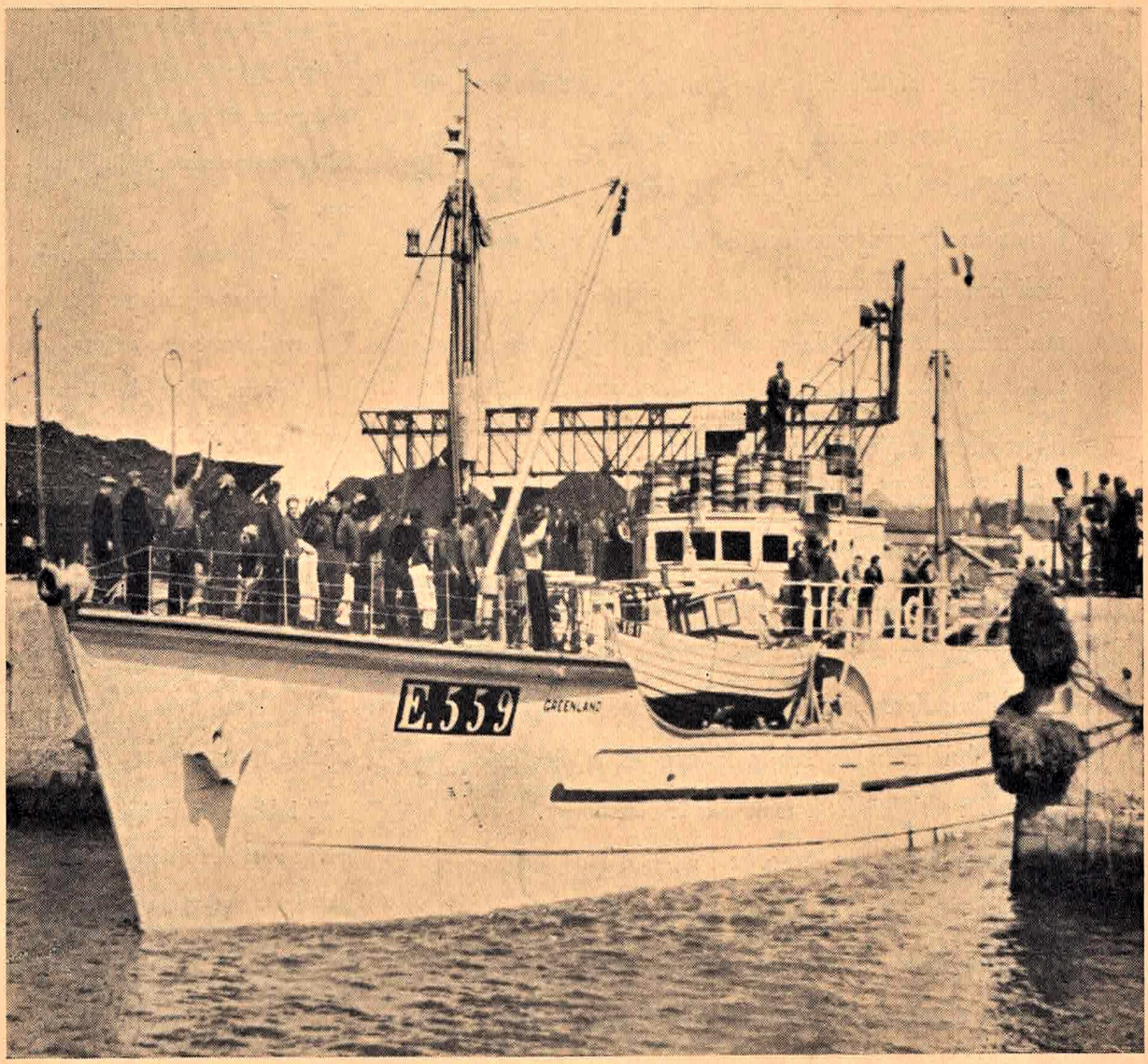
ESBJERG BY- OG ERHVERVSØKONOMISKE OVERSIGTER

7. årgang

Nr. 2 . juli 1948

Da flygtningelejrene ved Esbjerg netop nedlægges i disse dage, bringer dette nummer en artikel om flygtningespørgsmålet, således som det har gjort sig gældende i Esbjerg. Derpå vender vi blikket mod fremtiden, hvor Esbjerg har vist et nyt initiativ ved at starte to fiskeekspeditioner til Grønland, og heri deltager foruden Venø-flåden paa 6 kuttere Danmarks eneste trawler, den 287 tons store »Greenland«. På forsidebilledet ser man »Greenland« stå ud af Esbjerg havn.

I dette nr. af tidsskriftet har man ment, at det var på sin plads at bringe en skildring af flygtningenes forhold i og ved Esbjerg, der siden 1945 har haft sin ikke ubetydelige andel af Danmarks flygtningeproblem. Skildringen bringes netop nu, fordi den sidste flygtning forlader Esbjerg omtrent samtidig med nummerets udsendelse, nemlig i den første uge af juli, hvormed denne bemærkelsesværdige epoke i Danmarks historie finder sin afslutning for Esbjergs vedkommende.

Endvidere bringer vi en artikel om fiskeriets nuværende stilling i Esbjerg og om de seneste tiders nye foreteelser på dette område, der som bekendt repræsenterer en af byens vitale erhvervsgrupper.

Endelig indføres noget nyt, som forhåbentlig vil vække interesse: Rubrikken »Fra Esbjerg kommunes arbejdsmark«, der indeholder småpluk fra kommunens årsberetninger.

Denne rubrik agtes medtaget i alt fald i de nærmest følgende numre, idet kommunens beretninger erfaringsmæssigt ikke læses i den udstrækning, som de måske fortjener. Vi synes, at disse småpluk både har den mission — i hvert fald blandt tidsskriftets lokale læsere — at kunne bidrage til, at flere og flere efterhånden vil underkaste beretningerne et nøjere studium, og viser sider af livet i Esbjerg, som nok kan være værd at vide lidt om.

Esbjerg, i juni 1948.

kommunaldirektør

»Esbjerg«

er udgivet af Esbjerg byråd og Esbjerg Erhvervsråd og redigeret af kommunaldirektør Borchorst og erhvervsrådssekretær Ejgil Rasmussen.

Heftet udsendes normalt 3—4 gange årligt og bringer by- og erhvervsøkonomiske artikler og oversigter fra Esbjerg by. Det udsendes gratis til interesserede ved henvendelse til ekspeditionen: Esbjerg erhvervskontor, Torvet, telefon 2579.

✠

Næste nummer

Vi beklager, at vi ikke har kunnet nå at få den i sidste nr. lovede artikel om indtægts- og erhvervsforholdene i Esbjerg med i dette nummer. Den kommer i næste nummer sammen med bl. a. en artikel om Esbjerg som industriby.

✠

Indhold

Forord ..... side 2

Flygtningelejrene i Esbjerg og omegn ..... » 3

Esbjerg kommunes fremtidige vandforsyning ..... » 9

Nydannelser indenfor esbjergensisk fiskerinæring » 11

Fra Esbjerg kommunes arbejdsmark ..... » 18

FLYGTNINGELEJRENE

i Esbjerg og omegn

I krigens sidste måneder drev strømme af flygtninge ind over Danmark, da kvinder, børn og gamle mennesker pr. skib, bane, bil eller tilfods søgte bort fra de områder, hvor de allierede hære trængte frem.

Danske skoler, hoteller, offentlige bygninger m. m. blev beslaglagt af værnemagten til brug for de store flygtningeskarer, og snart fandtes der ingen landsdel, der ikke var ramt af tvangsindkvartering af den ene eller anden art.

Heller ikke Esbjerg gik ram forbi. De første regulære flygtningetransporter ankom i marts 1945 og blev indkvarterede paa Østre skole og i sommerhuse ved Hjerting og Sædding.

Administrationen af de tyske flygtningelejre blev straks efter kapitulationen underlagt Statens civile Luftværn med de lokale luftværnsmyndigheder som mellemled. For Esbjergs vedkommende blev således de herværende flygtningeforlægninger underlagt luftværnschefen (borgmester L. Høyer-Nielsen) og luftværnskontorets administration.

Umiddelbart efter kapitulationen iværksattes en registrering af flygtningene, ved hvilken der foretoges en sortering, således at flygninge af tysk nationalitet anbragtes i lejre for sig, og der oprettedes særlige lejre for de flygtninge, der kunne henregnes under betegnelsen »allierede«, nemlig sådanne, som var hjemmehørende i lande, der var tilknyttet de allieredes blok, men som på grund af krigshandlinger eller af andre årsager var skyllet ind over de tyske grænser og derefter fulgt med flygtningestrømmen.

Dansk Røde Kors påtog sig forsorgen for disse allierede flygtninge og omsorgen for deres eventuelle hjemsendelse.

Da flygtningeadministrationen senere (i efter-

Undervisningen af det næste slægtled forsømtes ikke.

året 1947) udskiltes fra Statens civile Luftværn som en selvstændig institution med minister Kjærbøl som chef, blev også Dansk Røde Kors' flygtningeafdeling underlagt denne institution.

Besættelsesmagten havde afgivet en hel del krigsfanger til arbejde ved befæstningsanlæggene ved Jyllands vestkyst. Disse fanger blev ved kapitulationen efterladt af værnemagten, og de danske myndigheder måtte tage sig af dem. Til Esbjerg kom således i dagene umiddelbart efter 5. maj ca. 400 mand marcherende nord fra. Det var hovedsagelig russere, men der var også hollændere, italienere, franskmænd o. a. iblandt.

Dette kontingent af flygtninge indkvarteredes midlertidigt i Stormgades skole og Esbjerg statsskoles gymnastiksal og blev forplejet af Esbjerg kommunes folkekøkken.

Da feriehusene ved Fourfeldt straks efter kapitulationen blev rømmet for tyske soldater og flygtninge, blev de russiske flygtninge efter en registrering overført dels dertil, dels til en af tyskerne rømmet baraklejr ved Kirkegade, og Dansk Røde Kors overtog administrationen af disse to lejre.

Flygtningene gennemgik alle en hårdt tiltrængt renselsesproces på centralsygehuset, forinden de indkvarteredes i de nyindrettede og rengjorte lejre.

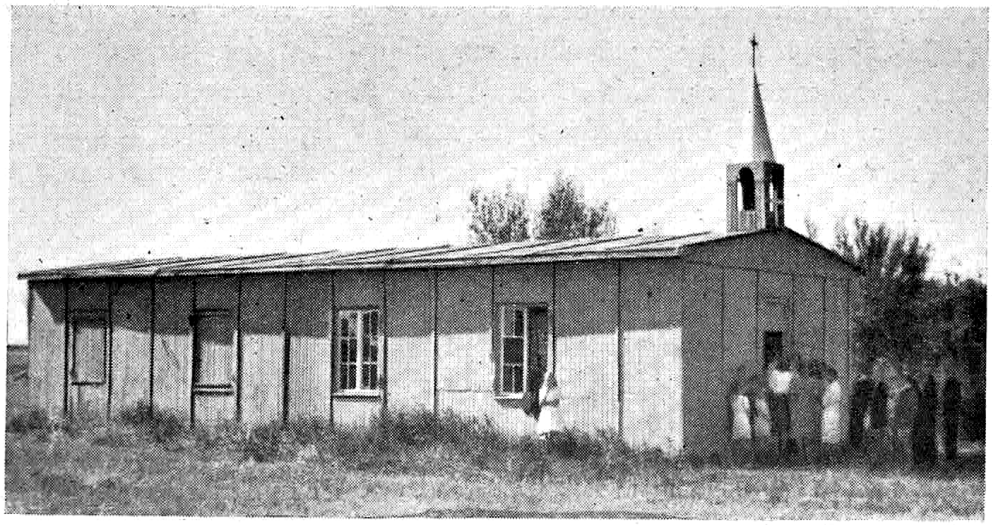
Der etableredes i lejren en lazarettjeneste med en russisk læge og en dansk sygeplejerske. Forplejningen sørgede folkekøkkenet fortsat for. Lejrens vagt- og lejrpolititjeneste overlodes til flygtningene selv. I lejren organiseredes 8 soldaterkompagnier og 1 hjælpekompagni. Det sidstnævnte, der bestod af kvinder og ældre mænd, gjorde tjeneste i køkkenerne og ved rengøring i lejren. Soldaterkompagnierne afholdt daglig 4 timers øvelse. I fritiden forarbejdede russerne legetøj, syæsker, sykurve og andre husflidsarbejder, som de afsatte til byens befolkning, væsentligst ved byttehandeler, hvorved de tiltuskede sig varer, som de ikke kunne faa udleveret i lejren. — Aftenerne tilbragtes på samlingsstuerne, hvor der var sang, musik og dans.

Det blev kun en forholdsvis kort tid, russerne opholdt sig i lejren, idet de allerede i august 1945 forlod landet, hvorefter lejren i feriehusene nedlagdes.

Derefter overtog Dansk Røde Kors den af værnemagten tidligere benyttede Tarplejr, der blev indrettet til lejr for allierede flygtninge: ungarere, østrigere og baltere.

Ved årsskiftet 1946-47 hjemsendtes østrigerne, hvorefter Tarplejren helt nedlagdes, og de ungarere og baltere, der endnu var tilbage, overflyttedes til Andruplejren.

De polske flygtninges kirke i Kvaglund-Hedelundlejren.

De tyske flygtningelejre.

Efter kapitulationen blev det luftværnschefens opgave at organisere en samling af alle de af værnemagten i Esbjerg og omegn efterladte flygtninge, hvorefter alle flygtninge af tysk nationalitet anbragtes i de af det tyske luftvåben m. m. rømmede lejre på Esbjerg flyveplads:

Lager Boelche (senere kaldet Gjesinglejren).
Lager Mölders (senere kaldet Kjærsinglejren).
Lager Udet (senere kaldet Andruplejren).
Lager Wieck (senere kaldet Kvaglund-Hedelundlejren).

Disse tyske flygtningelejre blev bevogtede af bevæbnet C. B.-mandskab, — i modsætning til de allierede flygtningeforlægninger, hvis beboere havde tilladelse til at færdes frit overalt. Senere opsattes høje pigtrådshegn omkring de tyske lejre, hvorved vagten kunne bestrides af få mand.

Tyske militærlæger beordredes til tjeneste på et i lejren oprettet flygtningelazaret, der stod under tilsyn af luftværnssanitetslægen. Der iværksattes en grundig undersøgelse af hver enkelt flygtnings sundhedstilstand, lejrene blev desinficerede, og flygtningene måtte gennemgå en aflusning.

Kosten var et stort problem, idet der måtte tages skyldigt hensyn til de mange børn og til hårdtarbejdende mænd. Af flygtningeadministrationen blev der derfor i samråd med sundhedsstyrelsen udarbejdet en kostplan, hvorefter flygtningene fik godt 2000 kalorier daglig. I ekstraordinære tilfælde kunne der ordineres ekstraforplejning — efter lægeattest — i form af 1 æg, ½ liter sødmælk eller bouillon.

Kosten tilberedtes og fordeltes af flygtninge, der udtoges til tjeneste i lejrkøkkenerne.

Et andet — og ikke mindre — problem var organiseringen af livet »indenfor murene«, idet man måtte forebygge demoralisation og modløshed og navnlig søge at forebygge, at børnene — det kommende tyske slægtled — skulle tage varig skade fysisk som psykisk.

Hver lejr blev betragtet som et selvstændigt samfund, der helt var isoleret fra landets øvrige befolkning. Ved almindelige frie valg med hemmelig afstemning fik flygtningene lov til selv at vælge den tyske lejrledelse, der sammen med den danske lejrleder udgjorde lejrens øverste myndighed.

Med hensyn til børnene må man have i erindring, at mange af dem ikke havde modtaget regelmæssig skoleundervisning i 3-4 år. Bestræbelserne måtte derfor gå ud på at bøde på dette uheldige forhold, og det lykkedes i virkeligheden ret hurtigt at få organiseret en skole med alle en normal skoles klassetrin, ligesom der til gavn og opmuntring for de ganske unge i alderen 15-18 år etableredes en ungdomsskoleundervisning i forbindelse med nogle timers daglig tvungen lejrtjeneste.

På foranledning af et af flygtningeadministrationen nedsat oplysningsudvalg blev der i sam-

arbejde med centralbiblioteket oprettet et specielt lejrbibliotek med tysk fag- og skønlitteratur. Endvidere blev fremskaffet musikinstrumenter, noder til sangkor m. m., og det lykkedes at fremskaffe nogle films, der blev fremvist i et til formålet indrettet lokale i lejren. En lokal avis, der blev redigeret af flygtningene selv, savnedes heller ikke.

En særlig kirketjeneste, der arbejdede i nært samarbejde med flygtningeadministrationen i København, sørgede for afholdelse af gudstjenester og andre kirkelige handlinger, dels ved hjælp af lokale præster, dels ved udsendelse af præster, der var tilknyttet kirketjenesten.

Det var flygtningene forbudt at have radioapparater på værelserne, men der blev opsat højttalere på barakgangene, hvorigennem flygtningene kunne aflytte de af den danske lejrleder kontrollerede udsendelser.

Man havde hele tiden håbet på — og regnet med —, at de tyske flygtninge hurtigt ville blive hjemsendt, men det skulle gå anderledes. Hjemsendelsen stod hen i det uvisse, og man måtte indrette sig på, at opholdet her i landet blev mere langvarigt. Der blev derfor på de omkringliggende marker anlagt et storstilet havebrug, beregnet både som beskæftigelsesforanstaltning og som et middel til at give et tillæg til de sparsomme rationer.

Endvidere oprettedes større værksteder til vedligeholdelse af flygtningenes beklædning. Hver lejr havde sit eget skrædderværksted, og i en af lejrene havde værnemagten efterladt et betydeligt antal skomagermaskiner, som benyttedes til reparation af samtlige lejrboeres fodtøj. Et fuldt monteret maskinsnedkeri sørgede for lejrenes snedkerarbejde.

En del flygtninge beskæftigedes ved husflidsarbejde. Der fremstilledes således for små midler et stort parti legetøj, både morsomt og solidt, som ved juletid fordeltes til lejrens børn.

Adskillige unge flygtninge kom i lære i værkstederne.

*

Efterhånden som flygtningeadministrationen gennem flygtningeregistraturen fik et overblik over de tyske flygtningeforlægninger landet over, blev der foretaget en del sammenlægninger og omflytninger, dels for at frigøre private og offentlige bygninger til deres egentlige formål, dels for at samle de tyske familier, der var blevet skilt under flugten.

I første omgang blev mange smålejre i Sønderjylland afviklede, og ved den lejlighed blev den 21. juni 1945 1350 flygtninge overført til Esbjerg, hvor man på det tidspunkt ikke havde plads til en så stor tilgang på flyvepladsen, hvorfor disse flygtninge midlertidigt blev indkvarterede i Rørkjær skole og i en militærbarak i Jerne. Senere overførtes ca. halvdelen til Fanø, hvor de indkvarteredes på badehotellerne, og den anden halvdel blev der derefter gjort plads for i de barakker, værnemagten successivt rømmede på flyvepladsen.

De tyske flygtningelejre på Esbjerg flyveplads rummede efterhånden ca. 3.000 flygtninge. I august måned 1946 blev der imidlertid fra flygtningeadministrationens side givet ordre til, at de herværende tyske lejre skulle nedlægges, idet flygtningene kunne overføres til større forlægninger, hvori der var blevet bedre plads efter de hjemsendelser, der var sket i årets løb.

Der regnes med, at de tyske flygtninges ophold i lejrene ved Esbjerg, der havde varet ca. 1½ år, har kostet den danske stat ca. 3-4 mill. kr.

De allierede flygtningelejre.

Efter at flygtningelejrene, der hidtil var betegnede med tyske navne, var rømmede for den tyske belægning, blev lejrene overdraget Dansk Røde Kors til brug for de allierede flygtninge.

Herefter blev de tyske navne afskaffede, og danske navne tilkendegav nu lejrenes beliggenhed. Al bevogtning ophørte, og pigtråden blev delvis fjernet.

I Kvaglund-Hedelundlejren og i Kjærsinglejren indkvarteredes kun polakker, i Gjesinglejren hovedsagelig bessarabere og i Andruplejren flere forskellige nationer, mest dog fra de baltiske lande.

Ledelsen af disse lejre blev overdraget til danske lejrledere og lejrassistenter, medens lejrenes daglige drift påhvilede flygtningene selv.

De polske flygtninges kirke indvendig. Udsmykningen havde flygtningene selv sørget for.

Udgifterne blev indskrænket til det mindst mulige og lå på ca. 3 kr. pr. dag pr. flygtning, heraf beregnede man ca. 1,20 kr. til forplejning pr. dag.

Med arbejdsministeriets tilladelse — og kun gennem amts-arbejdsanvisningskontoret — blev alle arbejdsduelige flygtninge sendt ud på landarbejde overalt i landet, hovedsagelig dog til roearbejde på Lolland-Falster. — Enkelte faguddannede opnåede tilladelse til at arbejde i deres fag, såfremt der i det pågældende fag var mangel på arbejdskraft.

Kvindelige flygtninge blev fortrinsvis sendt ud til husarbejde på landet eller til medhjælp på hospitaler.

Flygtninge, der havde arbejde udenfor lejren, men boede i denne, måtte af deres fortjeneste betale for deres ophold og forplejning — alt efter familiens størrelse.

Ved samarbejde med kommunerne blev de udenfor lejren arbejdende flygtninge sat i skat på lige fod med danske statsborgere.

Flygtninge, der var ude af stand til at skaffe sig fortjeneste af nogen art — gamle, syge eller mødre med mange børn — fik udbetalt 5 kr. ugentlig i lommepenge.

Der blev i lejrene oprettet arbejdshold, der havde fast arbejde i lejrene ved køkkenhjælp, vedligeholdelse af bygninger m. m., og disse flygtninge fik udbetalt 2 kr. pr. dag i løn.

Det tidligere tyske flygtningelazaret i Gjesinglejren blev taget i brug under tilsyn af danske læger.

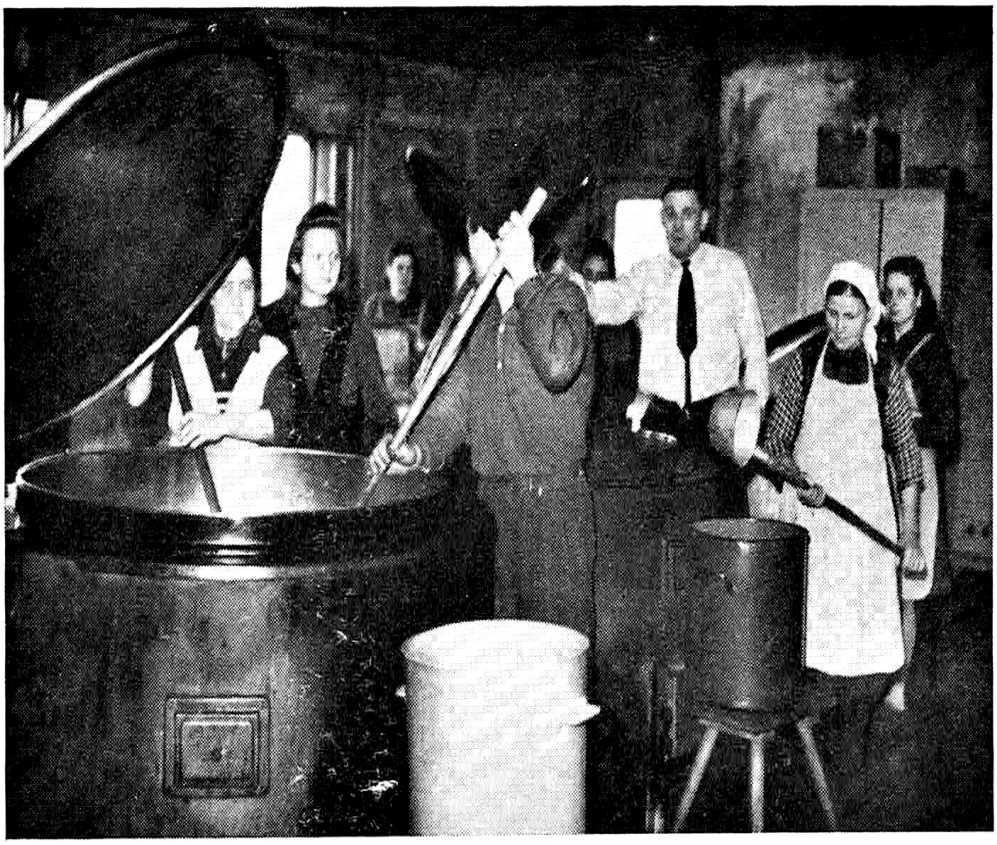
I Kvaglund-Hedelundlejren byggede polakkerne deres egen lille hyggelige kirke, hvor flygtningene hver uge havde gudstjeneste.

Med flygtningelærere som ledere organiseredes skole for alle flygtningebørnene, og i forbindelse hermed undervisning i sprog for alle flygtninge — herunder særlig i engelsk — med henblik på eventuel udvandring.

I Jalta overenskomsten fastsattes det, at ingen flygtning, bortset fra russiske og tyske statsborgere, kan tvinges til at lade sig hjemsende.

British Military Mission havde derfor her i landet oprettet en afdeling, der skulle sørge for, at denne bestemmelse overholdtes, samtidig med, at den skulle drage omsorg for hjemsendelsen af de øvrige flygtninge.

Efter at British Military Mission's muligheder for at hjemsende flygtninge var udtømt, blev de

Madlavning i flygtningelejren.

senere transporter udelukkende arrangeret og betalt gennem Dansk Røde Kors.

I begyndelsen af 1948 blev der givet flygtningene mulighed for at opnå arbejde dels i England ved mine- og landbrugsarbejde og dels i Frankrig ved fabriks- og landbrugsarbejde. Og da flere af flygtningene ønsker at rejse til Argentina, Canada og Australien, vil problemet — ikke-tyske flygtninge i Danmark — formentlig ved årets udgang være ude af verden.

Det kan derfor også forventes, at det lille samfund på flyvepladsen, hvor de mange forskellige flygtninge lever deres rolige og tilbagetrukne liv, vil være opløst i nær fremtid. Allerede i efteråret 1947 blev Andrup- og Kjærsinglejrene nedlagt, i foråret 1948 blev Kvaglund-Hedelundlejren nedlagt, og senest i juli måned 1948 vil Gjesinglejrens nedlæggelse efter al sandsynlighed også være en kendsgerning.

ESBJERG KOMMUNES FREMTIDIGE

*vandforsyning**

Med den vækst, der stedse har været i befolkningen i Esbjerg, er det naturligt, at byens vandforsyning har givet anledning til såvel tekniske som økonomiske overvejelser.

Indtil for ca. 50 år siden forsynedes byen med vand fra gravede brønde eller boringer. Vandet fra disse selvforsynende anlæg var overfladevand, taget fra en ringe dybde, og da der indenfor byområdet ikke fandtes dybereliggende vandførende lag, var man henvist til at bruge vand fra de tilstedeværende vandlag. Vandet fra de ibrugværende brønde kunne under visse forhold indebære stor smittefare, idet spildevandet, hvor kloakforholdene var mindre gode, kunne sive ned og forurene drikkevandet. For eksempel var forholdene ikke gode ved bebyggelsen omkring den gamle kirkegård, hvor brøndene lå i en meget lille afstand fra gravstederne; ligeledes erindres det, at ubrugeligt affald fra slagterne blev gravet ned i nærheden af beboelserne.

Sådanne forhold var naturligvis i længden uholdbare, og resultatet blev da også, at man i 1896 anlagde et vandværk, der kostede 285.000 kr., heri indbefattet en udgift på 31.000 kr. til opførelse af vandtårnet i Havnegade, der kunne rumme 100 m^3. I den forløbne 50-årsperiode er der foretaget en lang række udvidelser for at dække det stadig stigende behov for vand. Det skal i denne forbindelse blot bemærkes, at vandtårnet på Nygårdsvej — et af landets ejendommeligste vandtårne — blev opført 1904 af Esbjergfirmaet Jensen & Olsen og kostede 36.000 kr.

Den sidste større udvidelse fandt sted umiddelbart forinden krigens udbrud i 1939, idet man da anlagde vandværket i Vester-Gjesing og udvidede pumpestationen i Sejlsted mose med et rensningsanlæg. Denne udvidelse kostede ca. 550.000 kr.

Det var herefter for en årrække slut med nye udvidelser.

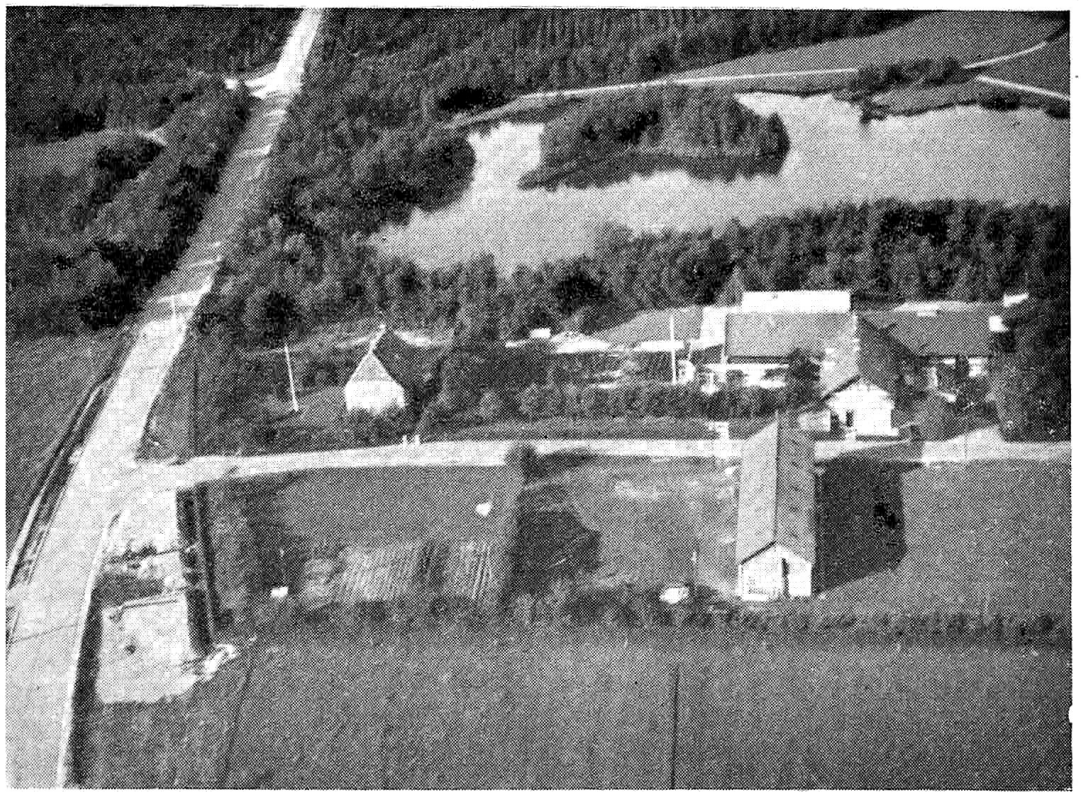
Vandforbruget steg ubetydeligt og var nogenlunde konstant i de følgende år. Værket kunne således klare sig med de allerede stedfundne udvidelser. Krigen bragte naturligvis heller ikke ideelle arbejdsforhold for vandværket. Store vanskeligheder forekom på mange områder, men blev efter forholdene overvundet på bedste måde.

Der blev i disse vanskelige år taget visse forholdsregler, således at man i tilfælde af en katastrofe var i stand til at forsyne byen med 40 % af det normale vandforbrug. På hovedværket og Vester-Gjesing værket blev opstillet reservepumper, drevet ved sugegasanlæg for det tilfælde, at den elektriske strøm skulle blive afbrudt, således at man var i stand til at dække det allernødvendigste behov. Endvidere blev der 23 forskellige steder i byen anbragt boringer med håndpumper, hvorfra byens borgere kunne hente vand i alleryderste tilfælde. Lykkeligvis blev disse foranstaltninger ikke bragt i anvendelse.

For stadig at være på højde med byens udvikling er det nødvendigt i tide at have undersøgt

---

* Efter vandværksbestyrer Halkjær-Lassen: Esbjerg vandværk gennem 50 år.

Hovedværket i Vognsbøl.

mulighederne for fremskaffelse af vand fra nye vandforsyningsområder. Sådanne undersøgelser har vandværket i de seneste år foretaget i byens opland, bl. a. har man ved Forum åløb, ca. 11 kilometer fra Esbjerg, foretaget en del prøveboringer, som imidlertid gav et mindre godt resultat, da der ikke findes særlig gode vandførende lag og derfor ikke basis for anlæg af et vandværk.

Derimod har man været mere heldig i Guldager, vest for den nye Tarphagevej, hvor der er fundet gode vandførende lag, hvorfra man kan påregne en vandindvindingsmængde på ca. 2000 m³ pr. døgn. Byrådets tekniske udvalg sanktionerede i foråret 1946, at der her opførtes 3 mindre pumpestationer, og med assistance af firmaet Kemp & Lauritzen, København, der leverede de nødvendige pumpeaggregater og elektriske installationer, påbegyndtes arbejdet i juni 1946. Man har indkøbt 2200 m 12" eternitrør, fremstillet her i landet af cement og asbest, og disse rør er nedlagt mellem Vester-Gjesing vandværk og de nye pumpestationer i Guldager, hvorfra vandet gennem den nye eternitledning vil blive ført til rensningsanlægget i Vester-Gjesing for derefter som rent vand at blive ført gennem den eksisterende rørledning til hovedværket. Omkostningerne ved udførelse af det nye anlæg, der nu er taget i brug, har andraget ca. 375.000 kr.

Med henblik på Esbjerg bys fortsatte udvikling har vandværket påbegyndt forsøgsboringer ved Linningvad, 2 kilometer vest for Tjæreborg, og efter de allerede opnåede resultater kan der skønnes her at være mulighed for anlæg af et større vandværk. Dog må man opstille som minimumskrav, at der mindst kan udvindes fra 5000 til 8000 m³ vand daglig, da omkostningerne ved anlæg af et vandværk i den afstand fra byen, ca. 7 kilometer, vil blive meget store. En foreløbig beregning viser, at udgiften vil komme til at andrage ca. 1.400.000 kr.

Til belysning af forbrugets størrelse skal sluttelig anføres, at der i 1946-47 til forbrugerne blev leveret 3.571.992 m³ vand, heraf til næringsbrug 704.892 m³.

Det gennemsnitlige døgnforbrug lå på 9.785 m³ eller 212 liter pr. indbygger. Når vand til næringsbrug fraregnes, blev det gennemsnitlige døgnforbrug 220 liter pr. indbygger.

Nydannelser

INDENFOR ESBJERGENSISK FISKERINÆRING

Af forretningsfører. cand. polit. Tage Sørensen

Der er et gammelt ord i Esbjerg, der siger, at når byens fiskere tjener penge, tjener alle i byen penge, og at omvendt dårlige tider for fiskeriet giver mindre indkomster for byens borgere. Givet er det i hvert fald, at fiskeriet så overvejende er Esbjergs primære erhverv. Tænkte man sig, at fiskerflåden en dag forsvandt, hvor mange ville da kunne finde brødet i Esbjerg? Fiskeriet er vort hjertebarn, og vi følger vagtsomt dets kampe for fremskridt. Netop i disse år oplever vi en brydningstid, som fremviser et broget og interessant billede, der nok er beskuelse værd.

Mellem fiskeri, fiskehandel og fiskeforædling er der en intim forbindelse og vekselvirkning. Et godt fiskeri giver fiskehandelen muligheder for at blomstre, og handelen på sin side baner nye og større veje for fiskeriet. Denne elementære sammenhæng erkendes naturligvis af de implicerede parter, men man kan desværre ikke sige, at den giver anledning til nogen særlig gensidig værdsættelse.

Fiskehandelen i en krisepræget situation.

Lad os se lidt på nye foreteelser indenfor fiskenæringen i vor by. Først lidt om fiskehandel og -tilvirkning. Fra en hidtil uhørt og noget usund opblomstring af fiskehandelen under krigen er rentabiliteten indenfor fiskehandelen gået tilbage i en sådan grad, at man må forudse alvorlige følger, såfremt ændrede virkeforhold for eksportørerne udebliver.

Skarp konkurrence i englandshandelen. Ingen eksport til hovedmarked nr. 2.

Om de store rødspætter og anden i England sælgelig fisk er der så skarp konkurrence, at priserne ofte drives op over, hvad der teoretisk skulle synes muligt, og fortjenesten bliver derefter. Tilførslerne er små, idet fiskerne nu — som i 1920 — lægger Hovedvægten på direkte landinger i England, som har den fordel, at små rødspætter over mindstemålet kan landes uden begrænsning. I Esbjerg er markedet for denne kategori dårligt; vi savner stærkt hovedmarked nr. 2, det tyske marked, og forholdene bliver sikkert ikke gode på dette område, før der gives los sydpå. Hvem forstår, hvorfor det skal vare så længe, før varebytte mellem Danmark og Tyskland tillades? Begge parter ønsker samhandel, og det er meget at håbe, at »common sense« snart må afløse de nugældende tilstande.

Efterkrigstidens eksport til sekundære markeder.

I mellemtiden har eksportørerne energisk forsøgt sig med eksport til hidtidige »sekundære markeder« som Rusland, hvor priserne ikke synes at skulle levne fiskerne og handelen fortjeneste, endvidere Belgien, hvor eksportørerne har gravet deres egen grav ved at sende store partier ned i kommission på lykke og fromme i et stærkt svingende marked med det hyppige resultat, at afregningspriserne ikke dækkede omkostningerne; mange har hentet sig nogle slemme smæk, som ikke blev mindre ved belgiske kommissionærers udnyt-

Fiskefilet'en tilberedes.

telse af situationen. At de lave danske priser samtidig skabte en ugunstig reaktion hos de belgiske fiskere er forstaaeligt. Skal der blive ordentlige forhold i eksporten til Belgien, som også før krigen havde nogen betydning, må handelen afvikles i fast regning.

Til Tjekoslovakiet, Italien, Frankrig, Zonerne m. v. har der været eksporteret i skiftende omfang indenfor private eller statslige handelsaftalers ofte usmidige rammer. Til Italien har især hajeksporten, som noget for os nyt, gjort sig bemærket, men det italienske marked, som også blev dyrket i årene op til 1943, er nu som før ikke noget nemt eller særligt taknemligt marked, takket være de store afstande og italienerne, som undertiden er svære at holde til aftaler.

Filetskæring og lynfrysning vinder frem.

Et splinternyt marked er Palæstina, ikke mindst hvad angår frossen filet, og hermed kommer vi til den interessanteste og mest betydningsfulde nydannelse indenfor fiskeforædling og -eksport: filetskæring og lynfrysning.

Filetskæring af torsk har været praktiseret gennem mange år med Fredericia som en slags centrum; eksport af ufrosset torskefilet har i mange år været en stor artikel, særligt til det svejtsiske marked. Derimod har skæring af rødspættefileter indtil 1946 kun været drevet i det små. Sidste år kom der så for alvor skred i udviklingen, idet Fladfiskfiletforeningen samt Danish Fillet Company dannedes. I 1946 havde der været ført forhandlinger om eksport af lynfrosne rødspættefileter til USA, ligesom et firma ekspederede et ikke uvæsentligt kvantum rødspættefileter til England. Men i det efterfølgende år organiseredes en storstilet, fælles eksport til Ministry of Food i England; en halv snes filetskærere var leverandører. I år har Danish Plaice Fillet Company afsluttet ny kontrakt med Ministry of Food om levering af 2000 tons rødspættefilet; endvidere er der kontraheret med de engelske og amerikanske besættelsesmyndigheder om levering af betydelige kvanta. For at gøre billedet fuldstændigt skal endelig nævnes enkelte firmaers eksport til fjerne markeder som f. eks. Malta.

De rødspætter, som bruges til filetskæring, er for en ikke ringe del mindre end englandsrødspæt-

terne, hvis vægtgrænse for tiden er et engelsk pund. Denne mulighed for anvendelse af mindre — omend ikke helt små — rødspætter må siges at være yderst kærkommen for fiskeriet.

I denne blomstrende og hastige udvikling er Esbjerg centrum og absolut førende, og nye filetskærerier kommer stadig til. Der er uden tvivl fremtid i bevægelsen. Husmødrene værdsætter et frisk produkt klar til brug. På det engelske marked, hvor de lynfrosne fileter fordeles af regeringen om vinteren i fiskeknappe tider, står rødspættefileterne fra Danmark meget fint placeret, vi vil tro kvalitetsmæssigt som nr. 1, skønt hovedkonkurrenten, Island, har mange års forspring. I Island er fryserier gennem de sidste 10 år skudt op som paddehatte, således at øen nu disponerer over et halvt hundrede fryserier, og man bevæger sig stadig fra den gamle produktionsform, saltning, til den nye form for konservering, som frysningen er. Også Norge er stærkt med i udviklingen, så konkurrence savnes ikke. Den danske kvalitet er dog så god, at vi altid skulle være i stand til at hævde os, og på det europæiske kontinent må vore chancer være gode.

Filetskæring og lynfrysning har i virkeligheden medført noget i retning af en strukturændring indenfor esbjergensisk fiskerinæring, og da der er tale om en forædling og værdiforøgelse af fisken, som giver arbejde til mange hænder, må udviklingen hilses med glæde.

Nye konservesfabriker og salterier.

Flere store lynfryserier er oprettet i Esbjerg i de seneste år som led i udviklingen. Endvidere må nævnes to nye fiskekonservesfabriker, hvoraf den ene er i virksomhed, medens den anden står foran fuldførelse. Tiden må vise, hvad disse virksomheder kan drive det til, og om de får betydning for fiskeriet fra Esbjerg. Da sporene i nogen grad skræmmer, er det i virkeligheden et dristigt initiativ, der her udvises.

I de sidste par år er der — som følge af meget høje priser på saltfisk — saltet en del torsk i dertil indrettede, autoriserede salterier på havnen. Denne saltningsvirksomhed kan dog næppe få blivende betydning for os, idet den må være forbeholdt de fra markederne fjerntliggende, store fiskeproducerende lande som Norge, Island og Færøerne m. v.

Fiskekonserves pakkes på hermetikfabriken i Esbjerg.

Stærk stigning i fiskefartøjernes antal.

Nu til selve fiskeriet; lad os betragte udviklingen i fartøjernes antal og størrelse:

Br. reg. tons	1939 Antal	1948 Antal	Stigning i %	Fald i %
0—10	21	45	114	
11—20	93	61	34	
21—30	60	70	17	
31—40	152	231	52	
41—50	24	62	158	
51—60	1	1		
over 61	4	6		
	355	476	34	

Oversigten viser, at fartøjernes antal er steget fra 355 i 1939 til 476 i 1948, d. v. s. en fremgang på ca. 34 %. Målt i tonnage er tilvæksten endnu større.

Man ser endvidere, at antallet af fiskebåde under 10 tons (hovedsagelig trawljoller) er godt fordoblet, medens den efterfølgende gruppe af 10-11 tons-fartøjerne er gået ned fra 93 til 61; det drejer sig for en stor del om de såkaldte damfartøjer, der driver fiskeri efter bl. a. levende rødspætter. Dette fiskeri har været meget indskrænket i adskillige år på grund af dårlige afsætningsforhold. Under krigen gav tyskerne, de tidligere hovedaftagere, afkald på levende rødspætter, og efter krigen har tyskland jo været lukket. Det er sikkert en hovedbetingelse for en genopblomstring af fiskeriet efter levende rødspætter, at det tyske marked åbnes, og — selvfølgelig — at køberne har råd til at aftage fisken. En del levende rødspætter finder afsætning til filetfabrikerne, idet levende rødspætter giver en meget fin filet, men desværre er rødspætterne gennemgående for små, således at dette marked foreløbigt er begrænset.

Den største absolutte fremgang ligger i gruppen 31-40 tons, der er forøget med ca. 80 fartøjer til ialt 231. Halvdelen af flåden udgøres af disse fartøjer, som har en god størrelse til vort traditionelle fiskeri, snurrevodsfiskeri i Nordsøen. De finder vel også fremover brødet i Nordsøens udtyndede fiskebestand, når der blot er afsætning for fangsten. Vi ser, hvorledes englænderne anskaffer sig kuttere og driver snurrevodsfiskeri efter dansk mønster og delvis med dansk besætning; englænderne selv har svært ved at lære snurrevodsfiskeriets kunst. Men englænderne er klar over, at deres damptrawlere er urentable i Nordsøen, mens vore snurrevodsbåde kan få det til at løbe rundt. I Grimsby vil man kunne se en hel flåde af snurrevodsfartøjer heraf nogle tidligere danske fartøjer. Det er en udvikling, som ikke er helt uden fare for Esbjerg, men processen er heldigvis langsom.

De store kutteres problem.

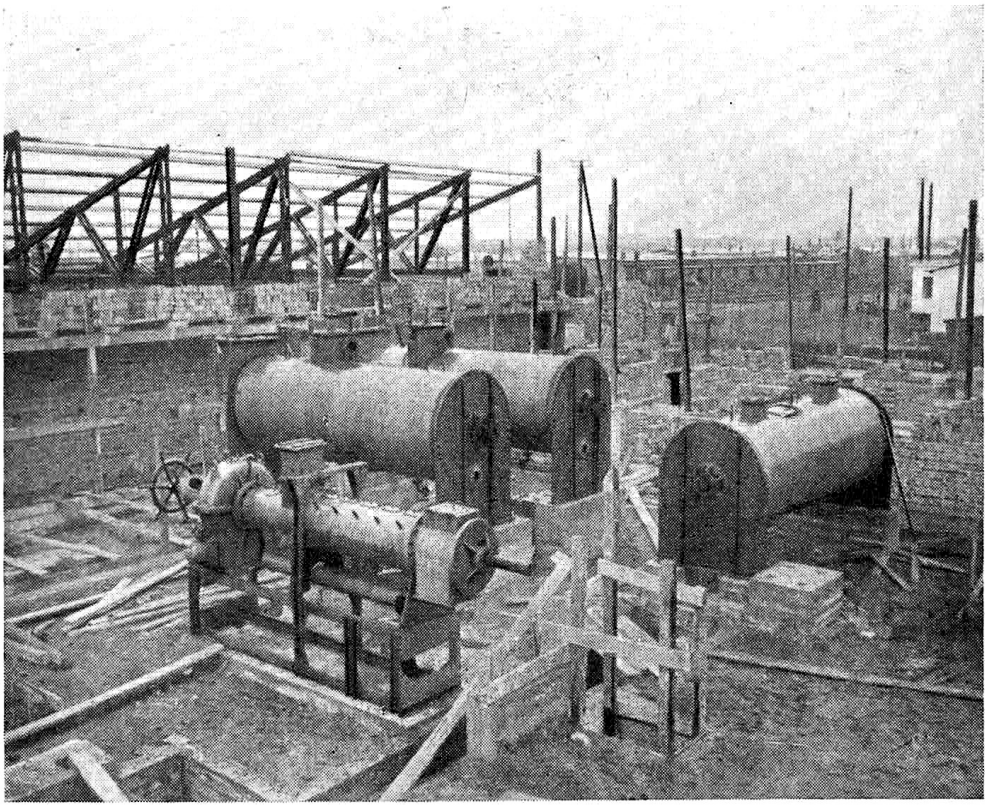
De større fartøjer fra 41 tons og opefter, hvor tilvæksten har været kraftigst, er noget vanskeligere stillet. I fiskeknappe tider er disse svære at drive rentabelt ved det traditionelle fiskeri. Nogle ejere løser problemet ved at sælge til udlandet, men ikke alle kan eller vil dette. Kan de seneste nyskabelser indenfor fiskeriet fra Esbjerg: hajfiskeri, sildefiskeri og grønlandsfiskeri være den hjælpende hånd?

Nordmændenes store hajfiskeri, vor begyndelse.

Der landedes i Nordvesteuropa i årene 1932-38 gennemsnitligt 20.000—25.000 tons haj, hovedsagelig pighaj og hovedsagelig som bifangst. En fjerdedel af fangsten blev taget i Nordsøen. Nordmændene tog ca. 5.000 tons haj i de nævnte år som gennemsnit, hovedsagelig sildehaj fanget på langline hele året rundt. Før 1930'erne blev der ikke drevet rationelt sildehajfiskeri i Norge; dette fiskeri er således et relativt nyt fiskeri, og udviklingen har været rivende. Før »Håbrannfiskernes Salgslag« (»Sildehajfiskernes Salgsforening«) stiftedes i Norge, blev sildehajfiskeriet drevet under norskekysten fra små primitive fartøjer. I dag disponerer nordmændene over en havgående flåde på over 100 fartøjer og hver med 5-8 mands besætning. Tyskland var nordmændenes første marked, derefter fulgte Italien, senere Belgien og Frankrig og efter krigen Tjekoslovakiet; nordmændene selv spiser en mængde sildehaj, det lærte de under krigen og værdsætter nu denne spise.

Det er dette hajfiskeri, som herhjemme — animeret af høje priser — søges fulgt op, foreløbigt med et årligt resultat på 100-200 tons. Hajfiskeriet måtte uden tvivl kunne blive en kærkommen aflastning af det sædvanlige fiskeri, ikke mindst for de større både. Nordmændene har givet beviset for, at der findes så mange hajer, at det kan betale sig at drive selvstændigt fiskeri efter dem. Danskerne mangler sikkert blot erfaring i dette særlige fiskeri, og erfaring vindes ved at arbejde med sagerne. Man kan vel sige, at Hirtshals-fiskerne har drevet det videst med hajfiskeri; det er muligt, at Hirtshals har et fortrin ved at være nærmere ved bl. a. de silde- og makrelstimer, som sildehajerne jager.

Fiskernes sildeolie- og sildemelsfabrik under opførelse.

Sildeoliefabrik anskaffes.

Vestjysk Fiskeriforening foretog i 1937-38 forsøgsfiskeri efter sild i Nordsøen med trawl, der slæbtes mellem to kuttere. Det fiskerimæssige resultat var egentlig ret tilfredsstillende, men noget marked for silden i Esbjerg fandtes ikke, idet silden kun kostede nogle få ører kiloet. Det sildefiskeri, der efter krigen har været drevet i Nordsøen i månederne juli-oktober, står og falder naturligvis også med priserne. Dette erkendes af sildefiskerne, som har taget det dristige og påskønnelsesværdige skridt at erhverve en sildeoliefabrik, som påregnes at være færdig til sildesæsonen. Meningen er at kunne undgå bundpriser ved at kunne levere til sildeoliefabriken. Sildefiskerne udtrykker det således, at de håber, at fabriken kommer til at ligge stille, idet dette vil være udtryk for, at markedsforholdene til anden side er tilfredsstillende.

Skal vi begynde forfra med sildesaltning?

Dette håb bliver dog næppe opfyldt. For det første har vore saltsilds renommé taget skade ved dårlig behandling både til søs og på land som følge af manglende erfaring og en del sløseri af de implicerede parter. Og noget sådant finder sild sig ikke i. For det andet lukker myndighederne op for såvel islandssild som sild fra Norge til det danske marked, som har udgjort en stor del af dansk silds afsætningsområde.

Skal vi klare os i konkurrencen om saltsild, må kun den bedste del af silden nedsaltes og på omhyggeligste måde. Det ville være gavnligt, om fiskerne tog et begrænset antal tønder med ud og ganede så mange sild på havet som overkommeligt, og at kun den allerøverste del af sildelasten blev saltet i land, mens resten kom i møllen. Det lyder ikke af meget, men det er et spørgsmål, om man ikke skal til at begynde næsten helt forfra. Givet er det, at sildesaltningen på Esbjerg havn i 1948 bliver af lille omfang og langt mindre end i 1946 og 1947.

Til sildefiskeri er kun de største kuttere velegnet, men disse har til gengæld en sæsonbetonet chance der. Hvis der kunne træffes en ordning, således at kuttere, der drev fiskeri ved Island, måtte lande ca. 4 rejser efter hinanden i England,

„Venø-flåden" klar til afsejling til Grønland.

skulle de store kuttere have gode muligheder for rentabilitet i forbindelse med et efterfølgende sildefiskeri.

Grønlandsfiskeri aktuelt.

Det sidste nye initiativ i Esbjerg er grønlandsfiskeriet, som omfattes med en landsomspændende interesse.

De grønlandske fiskeområder er fjordene, kystfarvandene indenfor territorialgrænsen og fiskebankerne i Davisstrædet.

Fjordene har hidtil været forbeholdt grønlænderne. Opfattelserne angående fjordenes fiskebestand er noget varierende, således at det er vanskeligt at danne sig et klart billede af forholdene. Man vil næppe tillade, at grønlændernes fiskerimuligheder på fjordene ødelægges eller væsentlig forringes. Problemet trænger imidlertid til afklaring.

Fiskeforekomsterne i Davisstrædet er af ret ny dato og som bekendt en følge af havets stigende temperatur ved Grønland. Siden 1920 har færinger og udlændinge fisket deroppe og deltagelsen — bortset fra krigsårene — været voksende. Der fiskedes i slutningen af 30'erne af mange forskellige nationaliteter ca. 60.000 tons fisk i Davisstrædet (Danmarks fiskeri var i samme år 80-100.000 tons), men der er uden tvivl basis for et meget større fiskeri.

Den danske deltagelse i fiskeriet har hidtil været minimal, skønt danske og færinger har adgang til store fiskeområder indenfor territorialgrænsen; med de danske »Arctic«- og »Steady«-ekspeditioner i midten af 30'erne er næsten alt sagt.

Nu er danskerne ved at vågne op til dåd, og hovedinitiativet ligger i Esbjerg, hos Det Grønlandske Fiskeri-Kompagni A/S og A/S Grønlandsk Havfiskeri. Der berettes om andre ekspeditioner, men der er — så vidt vides — kun tale om ekspeditioner for en enkelt sæson, medens initiativet i Esbjerg ser længere frem.

Der har været talt og skrevet så meget om de to Esbjerg-selskabers grønlandsfærd, at vi kan nøjes med nogle bemærkninger om et par væsentlige forhold.

Grønlandsk havfiskeriselskab, hvis aktiekapital er 750.000 kr., udmærker sig ved at have opnået Grønlands Styrelses velsignelse til at fiske på fjordene og at slå sig ned omtrent hvorsomhelst; det er, efter hvad der meddeles, selskabets mening at oprette station på Nepisat, en ø ikke ret langt syd

for Holsteinsborg. Selskabet nyder i vid udstrækning styrelsens bevågenhed og støtte. Til gengæld har man bl. a. måttet forpligte sig til at tage nogle grønlændere med ombord, for at disse kan få indblik i arbejdstempoet på danske kuttere og i nye forhold; endvidere skal man meddele styrelsen resultatet af de forskellige fiskerier. Den givne tilladelse gælder formelt kun for eet år, men såfremt selskabet ønsker at drive fiskeri ved Grønland i kommende år, bliver tilladelsen nok fornyet, og i hvert fald kan selskabet altid drive fiskeri ved kysterne og på bankerne.

Ekspeditionen kommer til at bestå af 6 store kuttere og nogle mindre fartøjer. Der bliver ikke noget moderskib, men oplagring og en del af fiskens forarbejdning vil foregå på stationen i land. Hovedproduktet bliver saltet torsk.

Det Grønlandske Fiskeri-Kompagni har haft en del modvind, idet Grønlands Styrelse og rigsdagens Grønlandsudvalg nægtede at tilstå selskabet et par øde klipper på den enorme kyststrækning. Selskabet ønskede meget stærkt denne plads, som må anses for at være godt beliggende for fiskeri gennem hele sæsonen, hvorved bemærkes, at fisken trækker fra syd mod nord, således at det ikke er ligegyldigt, hvor man placerer sine faste anlæg. Denne mangel på imødekommenhed synes uforståelig og vakte selvsagt bitterhed hos selskabet, idet planerne for sommerens fiskeri totalt måtte ændres i ugunstig retning; bl. a. opgav man at opstille et stort fryseri samt et moderne levertrananlæg, der ligger klar til brug, ligesom fiskefartøjernes antal reduceredes. I stedet har man oprettet en midlertidig station i en af de 4 åbne fiskerihavne, Tovkussak. Fiskeriet vil blive drevet dels selvstændigt fra »Greenland«, som har fryseri ombord, dels fra nogle mindre fartøjer fra stationen.

Fra Det Grønlandske Fiskeri-Kompagnis side kan der forventes en varig indsats, idet selskabet råder over betydelige midler og arbejder på længere sigt.

Om spørgsmålet moderskib contra faste anlæg i land kan der siges meget for og imod. Her skal blot bemærkes, at de store danske kuttere burde kunne deltage med fordel i fiskeriet ved Grønlands vestkyst såvel i tilslutning til moderskibe som til faste anlæg i land. Sommerens resultater vil forhåbentlig bekræfte troen på fremtidsmulighederne for dansk deltagelse i dette fiskeri.

Som man ser, er der stærke bevægelser både frem og tilbage indenfor fiskeriet, fiskehandelen og fisketilvirkningen i Esbjerg. Det skal blive interessant at se, hvorledes den videre udvikling arter sig.

Tilførsler

TIL ESBJERG I 1947

	Rødspætte kg netto	Skrubbe kg netto	Ising kg netto	Torsk kg netto	Sild I og II sort kg netto	Pighvar kg netto	Kuller kg netto	Sildehaj kg netto	Tunfisk kg netto	Havkat kg netto	Anden saltvandsfisk kg netto	Industrifisk kg netto	Total saltvandsfisk kg netto
Dansk	9.714.340	13.359	655.080	8.842.861	3.356.307	478.638	737.346	1.337.467	152.783	199.458	331.001	201.839	26.020.479
Udenl.	537		622	20.684	22.959	129	135			70	743		45.879
Total:	9.714.877	13.359	655.702	8.863.545	3.379.266	478.767	737.481	1.337.467	152.783	199.528	331.744	201.839	26.066.358
Heraf:													
isede	8.789.223	13.359	655.702	8.863.545	2.056.391	478.767	737.481	1.337.467	152.783	199.528	331.744	201.839	23.817.829
levende	925.654												925.654
saltede					1.322.875								1.322.875

FRA ESBJERG KOMMUNES

arbejdsmark

Antal lejligheder under opførelse

Pr. 1. januar	Antal huse	Antal lejligheder med					Ialt
		1-vær.	2-vær.	3-vær.	4-vær.	5-vær.	
1938	16	49	27	36	4	1	117
1939	25	4	108	93	20	1	226
1940	17	17	45	27	3	10	102
1941	7	3	8	12	0	1	24
1942	14	29	20	20	5	16	90
1943	30	24	79	11	6	32	152
1944	52	18	122	121	28	31	320
1945	23	20	106	30	3	7	166
1946	59	8	150	53	10	9	230
1947	147	0	225	131	61	23	440

(Bygningsinspektørens beretning).

Sygedage m. v. på centralsygehuset

Kirurgisk afdeling.

Antal sygedage	28.779 dage
Gennemsnitsbelægning for hele året	78,8 patienter
Største belægning d. 2/5 46 ...	109 »
Mindste » d. 24/12 46 ..	49 »
Gennemsnitlig liggetid pr. patient	15,8 dage

Medicinsk afdeling.

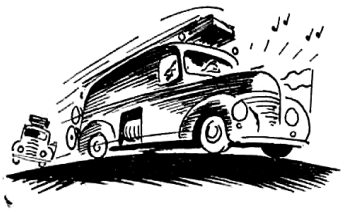
Antal sygedage	33.112 dage
Gennemsnitsbelægning for hele året	90,7 patienter
Største belægning d. 15/10 46 ..	121 »
Mindste » d. 24/12 46 ..	46 »
Gennemsnitlig liggetid pr. patient	18,6 dage

(Centralsygehusets beretning).

*

Når fløden omregnes til mælk, var det samlede mælkeforbrug i Esbjerg i 1946 11.541.291 kg mælk, svarende til en daglig mælketilførsel på ca. 31.620 kg mælk. Denne mælkemængde dækker foruden byens egentlige mælkekonsum også fløde- (mælke-)forbruget til iscremfabrikker og eksport-flødefabrikker. (Mælkekontrollens beretning).

For borgmesteren blev i 1946 indgået 199 og i 1947 224 borgerlige ægteskaber.

I 1946-47 blev brandvæsenet alarmeret 139 gange til brande.

I 7 tilfælde viste det sig at være blind alarm.

I 16 tilfælde viste det sig at være falsk alarm.

I 9 tilfælde var ilden slukket ved brandvæsenets ankomst.

(Esbjerg brandvæsens beretning).

Det største døgnforbrug af gas i 1946-47 indtraf 23.-24. december 1946 og udgjorde 26.340 m^3. Det mindste døgnforbrug intraf 25. december 1946 og udgjorde 11.200 m^3. Det største timeforbrug indtraf 24. december 1946 kl. 15-16 og udgjorde 3.150 m^3.

(Esbjerg gasværks beretning).

*

Om det af tuberkulosestationen i løbet af skoleåret 1946-47 udførte arbejde kan der oplyses følgende:

Der undersøgtes 2303 skolebørn, og der er foretaget 3844 røntgenundersøgelser af disse. Desuden er der foretaget 1405 calmettevaccinationer. Blandt eleverne fandtes 9 med tidligere ikke erkendt lungetuberkulose. 4 af disse havde en åben (smittefarlig), 3 en lukket (ikke bevist smittefarlig) og 2 en inaktiv, formentlig en ældre lungeproces. Desuden var der 4 børn med en lungerodstuberkulose og 5 børn med rester efter en sandsynligvis ikke tuberkuløs lungebetændelse.

(Skoledirektørens beretning).

Optælling af eleverne i kommuneskolerne efter skoleafdelinger 1946-47:

	Ialt	pr. klasse
Hjælpeklasser og rep.kl.	102,17	11,35
Grundskolen	3.797,73	26,74
Eksamensfri mellemskole	808,76	23,78
Eksamens-mlsk. og realkl.	702,40	23,41
Præliminærklasser	28,34	14,17
Tilsammen	5.439,40	25,07

(Skoledirektørens beretning).

Børnenes forsømmelser i skoleåret 1946-47 i pct. af de skolepligtige dage:

Sygdom	5,05
Anden lovlig grund	0,62
Med forud given tilladelse	0,26
Uden lovlig grund	0,13
I alt	6,06

I 1946-47 er der udsendt 213 advarsler og 150 indkaldelser.

(Skoledirektørens beretning).

*

Den gennemsnitlige udgift pr. barn i skolen og pr. indbygger:

	1946/47 pr. barn	pr. indbygger
Kommunens udgift (renter, afdrag og afskrivning ikke medregnet)	374,78	45,46
Kommunens udgift til renter, afdrag og afskrivning	32,77	4,00
Kommunen i alt	407,55	49,46
Statens og amtets tilskud	164,02	19,90
Tilsammen:	571,57	69,36

(Skoledirektørens beretning).

De bygger med!

FREMTIDENS BY SKABES AF DERES INDSATS

Esbjerg kommune